

Nr 388

Av herr **Ohlin m. fl.**, *angående omorganisation av folkhögskolan, m. m.*

1946 års skolkommision fick också till uppgift att göra en översyn av folkhögskolans ställning och uppgifter. Resultatet av folkhögskoledelegationens arbete redovisas av skolkommisionen i SOU 1953: 24. I riksdagen har flera gånger påpekats, att folkhögskolans förhållanden borde bli föremål för omprövning. Kungl. Maj:t har inte ansett sig kunna framlägga proposition i ärendet. Situationen vid folkhögskolorna är emellertid sådan, att ett snabbt ingripande är nödvändigt. Detta är viktigt inte bara för folkhögskolorna som sådana. Folkhögskolorna som landsbygdens kulturhärddar ha en så stor betydelse, att deras verksamhet måste ses i ett mycket större sammanhang. Deras betydelse för våra folkrörelser är också av en sådan omfattning, att statsmakterna ha all anledning att ge skolorna ett bättre stöd.

De omständigheter, som framför allt tilldraga sig uppmärksamhet just nu, äro följande.

Nya pedagogiska initiativ ha tagits vid ett flertal folkhögskolor. En tydlig strävan gör sig gällande att göra folkhögskolorna ännu mera dugliga för sin samhällsnyttiga uppgift. Härvid anmäla sig emellertid svårigheter i samband med de författningsbestämda folkhögskolekursernas form och innehåll. Ett önskemål, som göres starkt gällande, är att man vid folkhögskolan skall kunna fritt förlänga kurserna inom läsårets ram samt att skolorna skola under sommarhalvåret jämte eller i stället för sommarkurser av nuvarande typ kunna anordna månadskurser samt veckokurser, de sistnämnda i skolans eller i en fristående organisations regi. Alla dessa önskemål, som äro brännande i både bygde- och rörelseskolor, uppmärksammades av skolkommisionen och rekommenderades av denna. Skolkommisionens förslag är i det stycket så väl utarbetat och har tillstyrkts av så många betydande remissinstanser, att det borde kunna bli föremål för beslut.

I den snabba expansion, som ägt rum inom praktiskt taget samtliga grenar av den fria och frivilliga folkbildningsverksamheten i övrigt under det senaste decenniet, ha folkhögskolorna tagit aktiv del. De ha i stor utsträckning bidragit med såväl lokaler som lärarkrafter inom både föreläsnings- och kursverksamhet och inom studiecirkelarbetet, och deras initiativ ha verkat befruktande inte minst på den intensiva pedagogiska debatt och experimentverksamhet, som karakteriserat de senaste årens folkbildningsrörelse. För folkhögskolorna själva har denna kontakt likaledes verkat stimulerande. Det är nu angeläget att för denna ömsesidigt gagnande samverkan mellan

folkhögskolorna och det övriga fria folkbildningsarbetet öppnas vissa organisatoriska möjligheter, som hittills icke stått till buds, men som skulle kunna bli av synnerligen stor betydelse.

Skolkommissionen har i detta sammanhang i sin utredning pekat på möjligheterna att i vissa fall till viss del av deras tjänstgöring utnyttja folkhögskolans lärare som lärare i studiecirkel respektive som konsulenter inom de regionala folkbildningsförbunden. Dessa möjligheter borde nu kunna realiseras.

Det är ofrånkomligt, att man vid en uppbyggnad av folkhögskolan måste ta hänsyn till hela den kultursituation, som blivit en följd av den senaste tekniska utvecklingen. Härvid måste man ge folkhögskolan sådana möjligheter, att den kan så långt som det är möjligt föra de unga in i denna och dugliggöra dem för uppgifter i ett samhälle, som ställer allt större krav på de ungas allmänna orientering. Det vore helt världsfrämmande att inte se folkhögskolan i dess förhållande till det nya samhället, mera invecklat än det samhälle, i vilket folkhögskolan en gång hade sin groningsgrund. Det är därför helt naturligt, att flera folkhögskolor till de två årskurserna lägga en tredje årskurs, som ger större möjligheter att orientera de unga om de nya livsbetingelserna. Alltflera elever söka sig till dessa tredje årskurser. Det skulle vara ett missgrepp av samhället att inte möta denna vaknande bildningshåg hos den mognade ungdomen. Sedan skolkommissionens yttrande avgivits, ha alltså nya och helt andra motiveringar kunnat framföras för en författningsenlig rätt att anordna tredje årskurs, där så befinnes lämpligt. I enlighet med den frihet, som är karakteristisk för folkhögskolans arbetsätt, bör denna utbyggnad av folkhögskolan icke begränsas genom bestämmelser om läroämnen och kurser. Det lämpligaste torde vara, att de få uppläggas av de olika skolorna i frihet utifrån de erfarenheter, som varje skola har av elevernas studieintresse och möjligheter.

Redan skolkommissionen framhåller i sitt yttrande, som är daterat den 12 juni 1952, att den driftsekonomiska situationen vid en stor del av skolorna tenderar att bli klart ohållbar och att starkare stöd från det allmännas sida är nödvändigt. Skolkommissionen föreslår sålunda, att statsbidragsbestämmelserna skola revideras och kompletteras så, att tillräckliga ekonomiska resurser komma att stå även till de skolors förfogande, som ha att lita till ekonomiskt svaga huvudmän. Denna situation har under de senare åren genom det ekonomiska läget blivit ännu svårare. Flera skolors ekonomiska situation är sådan, att de måste lita till insamlingar och enskilda lotterier. Det kan sättas i fråga om det är välbetänkt att på detta sätt låta en betydelsefull skola, som utan tvekan har stora uppgifter att fylla även i framtidens skolvärld, råka i misär. Skolkommissionen föreslår såväl driftsbidrag som byggnadsbidrag.

Det råder ingen tvekan om att bidrag till skolbyggnaderna för många

skolor är en ytterst angelägen sak. Sett på längre sikt torde det också vara ett villkor för att skolornas standard över huvud taget skall kunna hållas uppe. Vi vilja också erinra om att skolkommissionen räknat med att byggnadsbidragen i viss utsträckning skulle få retroaktiv karaktär. Det vore därför synnerligen önskvärt om riksdagen redan i år kunde genomföra skolkommissionens förslag obeskuret, givetvis med den omräkning av anslagsbeloppen, som penningvärdesförändringen motiverar.

Därest man av statsfinansiella skäl tvingas välja, torde emellertid driftbidraget höra få prioritet. Detta är konstruerat på samma sätt som det allmänna driftbidraget till lantmannaskolor och liknande undervisningsanstalter, vilket utgått sedan läsåret 1942—1943. Ett sådant driftbidrag skulle enligt kommissionens förslag innebära, att skolans rätt att av eleverna uttaga undervisningsavgifter skulle avskaffas. Flera skolor ha under senaste tiden måst öka sina elevavgifter, vilket varit betungande för de obemedlade och mindre bemedlade lärjungarna. Driftunderskottet har trots detta på många skolor varit betydande. Elevtillslutningen har varit god, men det är att märka att manlig ungdom inte i samma utsträckning som kvinnlig har kunnat utnyttja folkhögskolan. Detta torde i hög grad bero på att den manliga ungdomen inte har samma möjlighet som den kvinnliga ungdomen att avsätta några år för studier just i den tid, när värnplikten gör sig påmind. Det är således av vikt, att utgifterna för en folkhögskolekurs för såväl den manliga som den kvinnliga ungdomen inte bli sådana, att de unga undandragas från det incitament till samhällsfostran, som en folkhögskolevistelse innebär.

En annan omständighet har under de sista åren gjort, att rektorerna i särskilt stor utsträckning tvingats att bli socialkuratorer. Detta hänger samman med det nya samhället och dess organisation, där rektorerna måste vara ungdomen behjälpliga med de mest skilda uppgifter. Detta kom, enligt vad vi erfarit, klart till synes vid det senast hållna rektorsmötet på Gripsholms folkhögskola. Samhället utnyttjar nu rektorerna mycket mera än förut för andra uppgifter än de skolpedagogiska. Skolkommissionens förslag, att särskilt bidrag till skrivhjälp åt rektor bör utgå, är värt särskild uppmärksamhet.

Likaså måste folkhögskolans centrala ledning omorganiseras. Med den ökning av folkhögskolorna, som sker och som från samhällets synpunkt måste vara önskvärd, kräves en särskild folkhögskolerotel i skolöverstyrelsen, som kan följa utvecklingen på detta område och leda den speciella utbildningsverksamhet av folkhögskollärare, som är nödvändig.

Undertecknade vilja därför hemställa,

att riksdagen måtte besluta, att förslagen i punkterna 1, 2, 3, 4, 5, 6, 12, 18, 19, 22 och 23 i skolkommissionens betänkande (SOU 1953: 24, kapitel 11, s. 182—184) genomföras samt att

av kommissionen föreslagna författningsändringar rörande dessa punkter vidtagas samt

att förstärka skolöverstyrelsens organisation för handläggning av folkhögskolans ärenden genom att där insätta en särskild folkhögskolerotel enligt det utförligt motiverade förslag härom, som skolöverstyrelsen närmare preciserat i sina petita för 1956—1957.

Stockholm den 26 januari 1956

Bertil Ohlin

Bertil v. Friesen

Wald. Svensson

O. Malmberg

Manne Ståhl

Henning Gustafsson

Skövde

Skellefteå

Filip Kristensson

Olof Hammar

Sven Gustafson

i Osby

i Göteborg